

Dagens frågor

Demokratins decorum

När Stig Strömholm i sin uppmärksammade kolumn i Veckojournalen återgav sina reaktioner under valnattens upplevelser sade han något mycket väsentligt. Han tyckte sig sakna ett inslag, som borde funnits med när det blev klart att ett regimskifte var förestående. Dels borde det givits ett erkännande från vinnarnas sida. "I segrerns stund hade man haft råd att säga hur bra det socialdemokratiska partiet ändå i många viktiga hänseenden har förvalt sitt fögderi ... hur tveklöst partiet många gånger har accepterat det svåraste av allt för ett demokratiskt parti med folklig förankring: de impopulära beslutens ansvar."

För det andra sade han sig ha saknat ett erkännande från förlorarnas sida: "en lyckönskan, ett 'good luck'".

Strömholm antyder att dessa hans reaktioner berodde på intrycken från de fredliga valförrättningsställen, som han under valdagen besökt, eller på "en obotlig fångenskap i pojkböckernas värld". Men han var nog inte ensam om dessa reaktioner. De ligger nog djupare förankrade än i en i vår tid tyvärr svunnen idé om ridderlighet mellan segrare och besegrade.

Demokratin, sådan den efter antikt mönster utvecklats i den västra världen, är ju inte bara ett system för statsstyre genom majoritetsbeslut grundade på allmän rösträtt. Den är en samhällsordning byggd på en värdegemenskap – och ett accepterande av att människorna samtidigt har olika värderingar. Inom en sådan samhällsordning är regimskiften ingen katastrof för den förlorande sidan eller en triumf för den vinnande. Man följer givna spelregler, och när reglerna säger att parterna skall byta uppgifter i samhällsarbetet, en ny regim skall träda till och den gamla gå i opposition, så är detta ett naturligt uttryck för den värdegemenskap, som spelreglerna grundar sig på.

Men i sådana ögonblick är det anledning

att båda parter besinnar sig ett ögonblick. Segraren bör stilla sina känslor av glädje över att ha fått folkmajoritetens förtroende. Den förlorande bör hålla tillbaka sin bitterhet. Båda bör de gemensamt hylla just den värdegemenskap, som håller dem samman. Det kan inte göras bättre än genom ett tack från segraren för vad en avgående regim gjort för landets välfärd och en tillönskan om framgång i regeringsarbetet från den nya oppositionen.

Låt oss hoppas att hrr Fälldin och Palme snarast finner ett lämpligt tillfälle att inför riksdagen säga de ord, som inte sades på valnatten. Mycket hände den natten, och det var inte lätt för någondera att riktigt fatta den historiska innebörden i maktskiftet. Det skulle kännas befriande att höra båda herrarna hylla den demokrati, vars tjänare de är, genom en akt av generositet och storsinnet. Demokratin har inte många symboler, men den har ett behov av decorum.

Det tyska valet

Det första och förmodligen bestående intrycket av det tyska valet den 3 oktober blev att förbundskansler Helmut Schmidt lidit ett stort personligt nederlag. Hans parti gick röstmässigt tillbaka med över 3% i ett val där deltagandet var livligt; nederlaget går inte att bortförklara. Det förlorade 17 platser i förbundsdagen. Schmidts koalitionsparti fridemokraterna, som förlorade 2 platser och som inte bara är röstmässigt utan även personellt svagt, kan när som helst störta honom, om partiet skulle välja ny sida. Schmidts regering med i den slutliga räkningen 10 rösters övervikt i den stridiga förbundsdagen blir en balansakt.

Orsaken till nederlaget går att förklara. Schmidt är duglig men från och aggressiv. Han lockades att under valrörelsen överdri-

va de senare egenskaperna och framstod som en konfrontationspolitiker av sämre märke. Han hade att släpa med sig Willy Brandt, vars anseende lidit svårt av skandalerna kring honom. Schmidt skulle också försvara Brandts avspänningspolitik mot öster. Detta borde i och för sig inte vara så svårt – det var i flera stycken en politik med rätta avsikter fastän illa genomförd. För den tyska allmänheten framstår den som misslyckad därför att den gav mera än den tog. Trots "avspänningen" står muren i Berlin kvar som ett skammens monument, som en symbol för den östtyska kommunistdiktaturens anda.

I Bayern fick Franz-Josef Strauss 60 % av de avgivna rösterna och i förbundsdagen fick hans parti CSU 53 platser, tidigare 48. Förmodlingen kommer framgången att tillskrivas hans hårdföra sätt; men det är inte säkert att det är uteslutande lyckligt. Ser man på hela riket steg, trots den antisocialistiska valvinden, rösterna för hans parti med mindre än 1 %. Detta visar att Bayern är något speciellt. Där går hans stil hem och där fäster man sig mindre vid om han tjänade en slant på Lockheedaffären. Men i det övriga Tyskland är hans popularitet mera begränsad.

Helmut Kohl och hans CDU fick 2,8 % fler röster än vid senaste valet 1972. Därmed fick partiet 13 nya platser i förbundsdagen. Framgången kan synas överraskande, eftersom Kohl av motståndarna och även bland de egna framställts som en alltför färglös politiker. Sant är att han inte använde samma språk som Strauss, vilket Schmidt försökte efterlikna, men han är både kunnig och förtroendeingivande. Kanske är det sådana egenskaper som västtyskarna sätter värde på. I varje fall är det han som framstår som segrare i valet.

Men segern var inte tillräcklig för att kunna utnyttjas till ett maktskifte. Åtminstone inte ännu. Tills vidare kan emellertid CDU

och CSU genom sin majoritet i förbundsrådet och genom sin styrka i förbundsdagen driva hård opposition. De kan också öva press på FDP. Det blir inte lätt att vara fridemokrat under de närmaste åren, om partiet under en svag ledning både skall hjälpa socialdemokraterna och se fram emot ytterligare troliga motgångar i nästa val.

Varning för eftervalsoptimism

Efter ett segerval, där de borgerliga partierna kunde sätta sig tillrätta i regeringsställning med en så betryggande majoritet som 11 mandat, är en viss överoptimism naturlig. Inom det enskilda näringslivet drar man en lättnadens suck över att den omedelbara socialiseringsfaran genom Meidnerfonderna är över. Man koncentrerar sig på den kommande avtalsrörelsen och det bekymmersamma exportläget. Den nya regeringen får sköta politiken – och den har ju börjat bra.

Liknande reaktioner möter inom den stora borgerliga väljarkader, som väcktes ur sin vanliga politiska dvala till åtminstone någon politisk aktivitet, och framför allt till att så mangrant möta upp vid valurnorna. Även här är det snabba återfallet i politisk passivitet påtagligt – allt har ju gått väl och allt skall nog ordna sig under den nya regeringen. En ny valseger 1979 betraktas som säker eller åtminstone överväldigande sannolik. Så varför då oroa sig. Innehavet av regeringsmakten betyder så mycket i ett nutida samhälle att den nya regeringen bör ha alla utsikter att vinna 1979 års val bara den sköter sin uppgift någorlunda förnuftigt.

Så långt är reaktionen begriplig och resonemanget hållbart. Som Svensk Tidskrift påpekat på annan plats i detta häfte är regeringens sammansättning och dess program mycket tillfredsställande. Man kan tillägga att det ytterst sällan händer att en regering

förlorar makten på grund av oppositionens överlägsna politik. I regel faller den på egna missgrepp – så ock denna gång, fast det var LO som stod till tjänst med missgreppen.

Men även om historiska paralleller ibland kan ge vägledning i politiken får man akta sig för att tänka i historiska schabloner. De närmaste åren har de tre regeringspartierna all anledning att noga besinna två fakta, som med eminent klarhet avtecknade sig i valrörelsen. Den ena är svagheten i fråga om egna personella resurser i valarbetet. Det var inte en borgerlig "levée en masse", som tog upp kampen med personligt engagemang utan en desperat äldre generation, som ville göra en sista insats, och som dessbättre fick ett oväntat starkt stöd av ungdomen på den egna sidan. Den andra är att socialdemokratien med sin enorma politiskt-fackliga-ekonomiska maktapparat visade vilken fruktansvärd motståndare den är och vilka personella resurser den kan mobilisera.

Man kan vara säker på att de kommer igen med en ytterlig kraftansträngning 1979. Socialdemokraterna vet, att förlorar de då också, har de sannolikt förlorat för lång tid framåt. De vet också, att vinner de, är det borgerliga alternativet borta ur svensk politik likaså för lång tid framåt. Då blir alternativet en parentes, inte en definitiv vändning från den socialistiska samhällsordningen. Så mycket större skäl för de tre regeringspartierna att göra allt de kan för att förstärka sina personella resurser inför valet 1979 – trots steget av så många goda krafter in i regeringsmaskineriet.

Svensk Tidskrift och Izvestija

Svensk Tidskrift har hedrats med ett angrepp i Izvestija. Smickrade som vi i förstone blev av att man i Moskva finläser våra Dagens Frågor – ty det handlar om en sådan i

juninumret i år – måste vi dock vid en närmare undersökning konstatera att vi över-skattat oss själva. Vad författaren i Izvestija läst och utnyttjat var en artikel i LO:s tidning Aftonbladet av advokaten och kommunisten Hans Göran Franck.

Kombinationen av dennes namn och det organ i vilket han skrivit borgar för att vad där står är, mycket milt talat, vinklat. Svensk Tidskrift har inte som det påstås angripit Sveriges alliansfria neutralitetspolitik. Tvärtom, så sent som i en ledare i första häftet i år sades det uttryckligt, att den frågan inte föranledde någon kontrovers med den dåvarande regeringen. Vad vi angripit var och är fördelningen av svensk u-hjälp, nämligen de delar av u-hjälpen som lämnats i strid mot neutralitetspolitiken och som burit hr Palmes märke.

I en på mycket goda källor grundad Dagens Fråga kunde tidskriften redan 1972 i det årets juninummer sätta likhetstecken mellan FNL och Nordvietnam. Att detta var riktigt erkände regeringen Palme först i år, inlindat i en regeringsförklaring men fullt tydligt. Naturligtvis visste man det i UD långt tidigare, men det fick inte sägas. Hr Palme och "hans pojkar" i departementet hade engagerat sig på Nordvietnams sida i dess erövringskrig. U-hjälpen, till vilken det skattetyngda svenska folket betalar och även bör fortsätta att betala, användes på ett sätt som den aldrig varit avsedd för.

Bågen spändes emellertid för högt. Det skedde när Kuba fick ett regeringens löfte om förhöjd hjälp samtidigt som kubanerna engagerade sig på den kommunistiska, av Sovjetunionen stödda sidan i inbördeskriget i Angola. Där finns de för övrigt fortfarande kvar, trots att deras speciella vän hr Palme i våras lät sig utnyttjas för ett meddelande till USA:s utrikesminister att de börjat draga tillbaka sina trupper. Den skandalösa proposition, som innehöll att hjälpen till Kuba skulle höjas med 10 miljoner kr, underkän-

des av de borgerliga i riksdagen, där de i stället skar ned anslaget. Detta "kunde uppfattas som ett uttryck för den rika världens behov av att tillrättavisa den tredje världen," skriver hr Franck patetiskt. Sådant är nonsens. Motiveringen var ju fullständigt klar. Svensk hjälp är inte till för att utnyttjas av ett krigförande land. Då först har hjälpen blivit politisk. Att den skulle gå till kommunister ändrar ju ingenting i principen, även om hr Franck med falsk sorg i rösten beklagar vad hr Castro säkerligen mycket väl förstått.

En ny svensk regering står inför uppgiften att rehabilitera den svenska neutralitetspolitiken i utlandets ögon, skrev vi i årets juninummer, det som nu kritiserats. Ingenting finns att ändra i detta. Vad beträffar Izvestija kan det konstateras, att tidningen efter valet inte alls försökt misstänkliggöra de borgerligas utrikespolitiska intentioner. Tidningens korrespondent i Stockholm lät sig före valet missledas av hr Franck, något som de som bättre känner denne nog åtar sig för.

Väljarnas röst

Det gamla ordspråket: vox populi, vox Dei, väljarnas röst, folkets röst, vinner ingen förståelse hos socialdemokraterna efter valet. På ett sätt, som påfallande erinrar om deras reaktioner efter nederlaget i andrakammarvalet 1956, tycker de sig ha blivit svikna av väljarna.

I det socialdemokratiska kvinnoförbundets tidning Morgonbris uttrycktes reaktionen sålunda: "Känsломässigt och förnufts-mässigt vänder vi oss mot verklighetens sträva besked om en borgerlig regering i Sverige."

Hittills har ett otal mer eller mindre troliga förklaringar till det socialdemokratiska valnederlaget framförts. Man har talat om

känslan för nödvändigheten av en växling vid makten, om LO:s enhälliga beslut om Meidnerfonderna, om kärnkraftsfrågans oväntade tillspetsning och mycket annat som orsaker. Vi skall bidra med ytterligare en tolkning, som ligger mer på det personliga planet.

Partiledarbilden i massmedia har sedan mitten av 1960-talet kommit att spela en utomordentlig roll för väljarna. Alldeles särskilt är det TV-bilden som blivit avgörande. Den ger möjlighet till en personlig identifikation – eller antireaktion – som förr inte fanns i politiken.

Man skall inte håna en slagen motståndare, och meningen är heller inte att göra det om vi säger att TV under valrörelsen avslöjade Olof Palmes sämsta sidor. Hans snabba intellekt, ofta fyndiga och ibland eleganta slagfärdighet kunde inte dölja att han i likhet med sin företrädare och politiske läromästare Tage Erlander har en benägenhet att förfalla till gemenheter, då han känner sig trängd. Det är synd på honom och på svenskt politiskt klimat, därför att han har bidragit till att förgifta det på ett otrevligt sätt alltsedan han blev partiledare.

Men det händer också att synden straffar sig själv. Genom sina goda kontakter i Sveriges Radio, ordnade han så att väljarna fick se honom i aktion snart sagt varje dag under valrörelsens sista veckor. Varken han själv eller hans parti vann på det. Han var trängd, han kände det själv och reagerade därefter.

Som talare och debattör föll han på eget grepp och bidrog därmed i hög grad till sitt partis nederlag. Särskilt torde Göteborgsdebatten mot Thorbjörn Fälldin ha försvagat hans ställning i opinionen. Den gick ut i TV och den kvällen satt det svenska folket vid TV-apparaterna. Då möttes ju för enda gången de båda alternativen i svensk politik, personifierade i två till sin människotyp olika ledargestalter. De tveksammas röst gick den kvällen, liksom under valet, till Thor-

björn Fälldin – med honom kunde och ville de identifiera sig. Han, och inte hans i tale-

konst mer begåvade motståndare, framstod som folkets röst.

Ge Svensk Tidskrift som julklapp!

Presentkort kan rekvireras genom att

prenumerationsavgiften, kr 45: -, insättes å

Svensk Tidskrifts postgirokonto nummer 7 27 44 - 6

**Angiv på girokupongen namn och adress både på er själv
och mottagaren**